

Kanta Berriaren ingurumaria

Jose Ramon Beloki

Pasatzen ote zaio inori burutik *Kanta Berria* deitzen dugun fenomeno hau nola gerta zitekeen, baldin kantariak bide horri heltzen ziotenean, ez diskaetxerik (eta, ondorioz, ez diskarik), ez Kantaldiak muntatzeko tresneriarik (eta, ondorioz, ez azken urteotan ezagutu dugun gisako kantaldirik), ez irratirik (eta, ondorioz, ez, irradi bidez, kantariak entzulego zabal batetara iristeko modurik), izan ez balitz Euskal Herrian? Bide absurdoetan ibilizale denarentzat, bada hor zer pentsaturik.

Kanta Berria, baina, 60 urtealdiaren haseran sortzen da gure artean eta, ordurako, munduak inbentatuak zituen horik denak eta Euskal Herri-ira iritsiak ziren inbentziook. Gutxi edo gehiago, azpiegitura botata zegoen; baldintza materialak betterik, nola edo hala. Nolakotasun edo halakotasun horren gainean eraiki zuten kantariak eta herri kantazale batek gaur Kanta Berria izendatzen duguna. Eta baldintza material horien nolahalakotasunak egin du, neurri handi batetan, jaso duguna jasotzean, ez handiagorik, ez ederragorik, ez tipia-gorik, ez narratsagorik eta ez aldrebesagorik eta ez besterik jaso izana. Esan behar bait da, egiten posibletu badute, beste inora iritsi eza ere, be-
raiek ukatu digutela.

Diskagintza eta diskaetxeak

Euskal Herriko kanta, doinu eta aireak jasoaz, mundu honetan, gaurdaino, 1977 urteraino, egin ote dira mila diska desberdin, handi (Lp) eta ttipi (single)? Diska bakoitzeko zenbat ale argitaratu ote da, berriz? Eta saldu?

Lehen galderari ezetz erantzun behar diogu. Eta bi ondorengoei buruz, erantzun zehatzik ez dugula, diskaetxeak, beste enpresak hainbat, beren negozioen ezkutazale direnez¹. Mila diska desberdinen gorabeheran ibili behar duenarentzat, dena den, ez du kezka gehiegirik bakoitzaren salmentak. Hain guti atera izanaren arrazoinik zuhurrena, salmenten eskasia denez.

Mixeria honetan kokatzen da euskal diskagintza. Eta honen barnean, apalago eta mixerableago, halabeharrez, euskal Kanta Berriarena. Gure zenbaketak fidagarriak badira, 170en bat single eta 50en bat Lp eman ditu euskal Kanta Berriak. 220ren bat denera, handi eta ttipi. Mixeria hutsa!

Hala eta guztiz, diskagintzarik gabe, ezin pentsa ere zitezkeen Kanta Berriak gure artean izan duen gorakada eta hedapena.

Honetaz aldez aurretik oharturik sortu zen *Cinsa* 1957. urtean. Kanta Berriak aurrera egingo bazuen, alor hori landuko zuen diskaetxea ezinbestekoa zen. Diskak kaleratu behar ziren. Jaialdiak eta lehiaketak eratu. Guzti horretarako sortu zen, esan bezala, *Cinsa*.

Kanta Berriaren bultzatzaile eta sortzaile izan zen *Ez Dok Hamairu* taldeak ere, dirudienez, haseratik bertatik ikusi zuen hau: kantagintza berria jendartera iritsarazteko, ezinbesteko esijentzia zen bera landuko zuen talde lan bat egitea eta diskaetxe bat sortzea. Hor aurkitzen da 1968an *Herri Gogoa* martxan jarztearen arrazoin nagusia.

Noski, ateratzen zirela, eta saltzen, ordurako euskal kantuz, airez eta doinuz osaturiko diskak Euskal Herrian. Espainia² mailan lan egiten zuten diskaetxeak baziren gure artean ere, eta, guti edo gehiago, euskal diska batzu ere argitaratuak zituzten. Baina, beste alor guztietan hainbat, haien autonomi ezak, hemengo mugimenduak gehiegi ez ulertzeraz eramatzen zirenen, eta, batez ere, Kanta Berriaren fenomenoak ulergaitza izan behar zuen haientzat guztiz. Honek zekartzan planteamendu politiko, sozial eta kulturalak nekez pareka eta uler zitezkeen ordurarteko Los Bocheros, Los Chimberos, Xey... edo gisakoekin eta, baita, neurri handi batetan, abestalde edo antzekoekin ere.

Diskaetxeak, berez, ez dira berritasunen zale amorratuak izan ohi... eta, zer esan, faxismope baten kontzientziatik burrukalaria altxatzen zen minoria nazional bateko erresistentzi kantagintza-
rekiko haien zaletasunaz...

Esan bezala, hor kokatu behar da bai Cinsa eta bai Herri Gogo sortzearen esplikazioa. Bien arteko diferentziak ukatu nahi ez bagenu ere. Ez du, ezta, beste esplikaziorik, Cinsa-ren kasuan bezala, diskaetxeak emandako irabaziak elkarte bera gorpuzten eta indartzen, inork sosik jaso gabe, utzi izanak. Nola ez duen, ezta, beste esplikaziorik 500 pezetako akzioekin eta, inoren eskumenean eror ez dadin akziodun bakoitzak gehie-
nez 10 izan ditzakeela bere barne araudian ezarriz, sortzen den Elkar-
teak, Herri Gogoaren kasua den bezala.

Haserako kontuak horrela baziren, gerora, Kanta Berriaren arrakasta, pentsamolde desberdinak eta beste zenbait gorabehe-
ra medio, jokabideak aldatuz joan dira, bai diskaetxeen alde-
tik (ordurarte ardura gehiegi azaldu gabeko diskaetxeek Eus-
kal Kanta Berrien diskak argitaratu nahi dituzte, *Cinsak* Kanta
Berria lantzeari uzten dion bitartean, eta Herri Gogoak krisi
egiten duen artean), bai kantarien aldetik (*Ez Dok Hamairu*
taldea hautsi, kantariak ugaltu, grabaketak egitera Euskal Herri-
tik kanpoko diskaetxeetara joan, *Artezi* sortu...).

Aldaketa guztion fenomenologia egitea, aberatsegia ez izanik
ere, ez da batere erraza. Guk zenbait puntu azpimarratuko du-
gu soilki:

— Euskal disken merkatalgoa zabaldu egiten da. Eta horren
atzetik etorriko dira hasera batetan lan egiten ez zuten diskae-
txe batzu. Hainbateraino izango da hau honela, non esan bait
daiteke, esajerazio gehiegirik gabe, euskal kantagintzaren diska-
tegia, ia huts-hutsik, Kanta Berriaz hornitzera iristen dela. Xifra
hauek hori aldarrikatzen dute:

Euskal kantagintzaren diskagintza osotik,
Kanta Berriaren diskak:

<i>urteak</i>	<i>single</i>	<i>lp</i>
60-64	% 6,8	—
65-69	% 48,37	% 10
70-74	% 70,30	% 16,51
75-76	—	% 48,33

— Diskaetxe «berri» hauk tresneriaz lehengoak baino hobeto hornituak izanik, kantari zenbaitek nahiago du hauengana jo. Erosoago egiten zaie, sarri, hauetan lan egitea, medio ugari horiengatik. Promozio aldetik ere ez da abantailik falta.

— Cinsak, ezin dakiekeela kompetentziarik egin —eta, bestalde, Kanta Berriaren saila lantzen ari dela ikusiaz—, lansail hori uztea erabakitzen du.

— Kantarien arteko diferentziak —eta, batez ere, Ez Dok Hamairuren barnean gertatuak— Artezi ekartzen du.

— Herri Gogoak, baimen aldetik problemak aurkituaz, Edigsa-ren babesa hartzen du. Bidebategi, Kanta Berriaz aparteko beste musika sail batzu irekitzen ditu.

Etab. luze bat noski. Euskal Diskaetxeen mundua gorpuztu gabea aurkitzen dugu, oraindik ere. Kanta Berriaz gure artean eta gure inguruan salmenta on samarrak egiteko baliatu izan denik ez da falta. Baina inor guti, inor ez esatera ausartuko ginatke, arduratu da gure Kanta Berriaz, eta zabalago euskal musikaren hesparru osoaz. Salbuespen bakar bezala, Herri Gogo aipatu behar da, gehienik ere, eta berau intentzioen aldetik gehiago, egindakoenetik baino. Bai ote dago beste ezer egiterik, galde genezake, euskal diskagintzarekin, honen merkatua gaur den bezain urria izanik? Nola zabaldu?

Galdera hauek ez dute, nire aldetik behintzat, erantzunik. Kezkak eta zalantzak dira.

Kantaldiak

Kanta Berriaren beste zutabeetako bat, Jaialdiak edo Kantaldiak dira. Bai ote Euskal Herrian herririk, hauzoric ere, Kantaldiren bat ezagutu ez duenik? Zenbat kantaldi ez da eratu batzutan?

Eromeneraino mugitu da Euskal Herria kantaldiz kantaldi. Festak direla, Kultur Aste bat, ikastolaren alde dirua atera nahia, presoan alde, atzerriratuen alde,... edozein arrazoin edo atxakia tartean, Kantaldia muntatu izan da. Kantariak, etxean egoteko astirik gabe, alde batetik bestera ibili dira. Behin baino gehiagotan entzun izan ditugu kexu: jo honuntza, jo haruntza, lau xentimo hemen, zerbait gehiago han, baina, inondik ere, profesionaltzeko biderik ez.

Kantaldien fenomeno honek azterketa serio bat merezi luke, guk hemen egingo ez badugu ere. Euskal Kanta Berriaren moda

eta arrakasta horiei zor zaie neurri handi batetan. Horiei esker, denok ikasi ahal izan dugu kanta sail bat eta kanta sail horrek gure erreibindikapenak agertzeko balio izan digu. Horiei esker, elkarrekin biltzeko aukera izan dugu, beste inola ezin zenean. Horiei esker, eginkizun hau edo hura burutzeko dirua bildu dugu... Baina, baita, horiei esker edo zor, kantariak aspertzearino nekatu ditugu, ez diegu beren prestamenetarako eta berrikuntzarako denbora librerik utzi; horiei esker edo zor, kanta berdinak entzun eta entzun, geure buruak aspertu ditugu; jaialdiak hauengatik eta hauekin prestatzen ahanzi dugu edo, sarri, ez dugu ikasi ere; kantariak, berak gogor jarri ez direlako, edozein plaza edo bazterretan, edonolako tresneriaz, beren ahotsa itxura antzean entzun ere egiten ez zela, kantari jarri ditugu.

Kantarien utilizazio nabarmen batetaraino iritsi garela, esan behar dugu, azken urte hauetan. Haien inguruan, eszenategi ingurutik, eta ez honen gainetik, egindako festa izan da, sarri, nagusi.

Guzti honetaz, orain arte isilpeka esandako gauza asko eta asko esan dezakete orain kantariak goraki, entzuteko moduan. Eta esan behar ere lukete, gure eritziz. Kantaldiek, hala jarraituaz, lehen posible egina itotzera iritsi daitezke. Birplanteamendu bat egiterakoan, berriz, lehen hitza Kantariak berek dute.

Irratiak

Kanta Berriaz hitzegiterakoan ezin da, irratietaz hitzegin gabe gainpasarik egin. Batez ere, Herri Irratien kateaz eta Segura eta Arratez. 60 urte inguruan sortzen dira irradi guztiok Euskal Herrian eta, lehen aldiz, euskal gizarte bati buruzko lanari heltzeko borondatea agertzen da irratietan. Borondate honen barnean, berriz, euskal Kanta Berriari gertutik jarraitu nahia.

Irratirik gabe, nekez pentsa zitekeen euskal Kanta Berriak aurrera egitea; gertatu den baino askoz nekezago behintzat. Gure gaurko gizartean ezin bait da pentsatu ere irratietatik igaro gabeko kantagintza arrakastadunik. Gizarte modernoetako kantagintza, gitarra bat besapean hartu, eta saio bat hemen eta beste bat han egitea baino askoz konplikatua da. Gaurregun famara iristen den edozein katariren gorabeherak aztertzerakoan, gertuxeago edo urrutixeago, baina irratiez, edo telebistaz, eta hauekin harremanetan den diskaetxez topo egiten da. Kantari bakoitzari, eta bakoitzak egin behar izaten duen lanari eta jasan

behar izaten dituen nekeei ezer kendu gabe ere, hau ukazina dela uste dugu. Kasu batzutan —eta Euskal Herrian ere— nabarmen baino ere nabarmenago dagoen zerbait da hau.

Amaitzeko, azken kontsideramendu pare bat:

— Lehenik: Kanta Berria sortzeko eta izatera iritsi dena izateko aina azpiegitura bagenuela Euskal Herrian, 60 urte inguru hartan: diskaetxe, irrati eta kantaldiak eratzeko tresneria eta modua.

— Bigarren: eskas genuela denetik. Eta eskas jarraitzen dugula. Eskasia hau sofritzen dator Kanta Berria eta gaitz hau sendatzen badu lanik ugari.

— Hirugarren: sendagile izatea, kantariei dagokie lehenik, baina ez bakarrik. Gure idazlantxo honi dagokionaren aldetik, azpiegitura horik Euskal Herriak behar ditu eta Euskal Herriak eman behar dizkio bere buruari. Azpiegitura horik ez bait dira kantarien zerbitzu hutsekoak, horik gabe aurrera egiterik izango ez badute ere. Askoz eginkizun eta eginbehar gehiagotarako zerbi diezagukete. Eta Kantagintzarako ere. Sortzen eta indartzen baditugu, noski!

¹ Hurbilpen bezala balia gintezke, dena den, negozio horretan dabilen batek aitortzen zigun hartaz: azken urteotan 5.000 ale saltzera iritsitako diskak bakar batzu baizik ez direla eta gehienak horren oso azpitik ibiltzen direla.

Azken urteotan hori gertatu bada berriz, aurrekoekin zer gartatuko zenaren galderaren erantzuna berezkoa da.

² Mugaz bestaldeko diskagintza ez ezaguna zaigu eta, horregatik, batez ere, hegoaldekoaz arituko gara hemen. Hala ta guztiz, xifrak ematen ditugunean, bi aldetakoak elkartuaz emango ditugu.

J. R. B.

EL ENTORNO DE LA CANCIÓN / L'ENVIRONNEMENT DE LA CHANSON

Junto al cantante hay varios factores que intervienen en el mundo de la canción y que conviene estudiar. Por ejemplo, las casas de disco, los instrumentos técnicos, la radio, la tele, etc. Condiciones materiales que constituyen, por decirlo de alguna manera, la infraestructura de la canción.

Casas discográficas. En la discografía vasca, la canción moderna ocupa un modesto lugar: unos 220 discos en total (50 LP y unos 170 singles). Llama en cambio la atención el crecimiento vertiginoso del disco de la

de la nueva canción ocupaban el 6,8% de la discografía, los años 70-74 canción nueva respecto al total. Así, mientras los años 60-64 los singles la proporción había pasado al 70,30%. En este interés por la nueva canción es notable la incidencia de la labor de algunas casas: en 1957 nace Cinsa que se dedica a publicar discos y a organizar festivales y concursos. En 1968 nace Herri Gogoa fruto del grupo Ez dok amairu. Lo mismo Cinsa que Herri Gogoa han nacido para potenciar la canción vasca moderna reivindicativa; ya que las casas de discos de la Península difícilmente podían asumir y potenciar una canción con planteamientos políticos, sociales y culturales de una minoría nacional en estado de resistencia. Con posterioridad, la canción vasca se ha diferenciado en tendencias, en grupos. De la desmembración de Ez dok amairu ha nacido Artezi, Cinsa ha abandonado el disco, Herri Gogoa se ha protegido legalmente bajo la catalana Edigsa, etc. Hay una tendencia fuerte entre los cantantes a preferir las casas discográficas de fuera por sus ventajas técnicas y de promoción. El hecho es que aun hoy no se ha constituido una producción discográfica autóctona.

Los Festivales. Otro de los pilares de la Canción moderna han sido los Festivales. Estos Festivales se han realizado en todos los pueblos y barrios de la geografía del País, en todo tipo de condiciones, y con mil motivos: fiestas, semanas culturales, ikastola, pro-presos políticos... Los Festivales han sido uno de los factores determinantes de la popularización de la canción. Pero la gran movilidad exigida a los cantantes ha impedido su profesionalización así como una auténtica renovación.

La radio. La incidencia de las radios es innegable. Sobre todo las Radios Populares, junto con las de Segura y Arrate, han emitido por sus ondas, desde su fundación los años 60, el repertorio de la canción moderna y clásica. Es primordial su función en la expansión de la nueva canción.

En outre du chanteur il y a plusieurs facteurs qui interviennent dans la monde de la chanson et qu'il convient d'étudier. Par exemple, les maisons des disques, les instruments techniques, la radio, la télé, etc. Conditionnements matériels qui constituent, pour ainsi dire, l'infrastructure de la chanson.

Les maisons de disques. Dans la discographie basque, la chanson moderne occupe une place modeste: environ 220 disques en tout et pour tout (50 LP et 170 singles). Par contre, il est à souligner la croissance du disque de la chanson moderne par rapport à l'ensemble: les années 60-64, les singles de la nouvelle chanson occupaient le 6,8 % des disques; et les années 70-74, dix ans plus tard, la part de la nouvelle chanson était de 70,30 %. Cela est dû en grande partie au travail de nouvelles maisons de disques qui se sont créées à l'époque: en 1957 naît **Cinsa** qui publie des disques et organise des festivals et des concours. En 1968 naît **Herri Gogoa** comme fruit du groupe **Ez dok amairu**. **Cinsa** et **Herri Gogoa** sont nés tous les deux pour pousser à fond la nouvelle chanson revendicative basque, puisque les maisons de la Peninsule ne pouvaient pas l'assumer. Plus tard, la nouvelle chanson s'est différenciée en tendances et groupes. De l'éclatement de **Ez dok amairu** est né **Artezi**; **Cinsa** a abandonné le disque, **Herri Gogoa** est maintenant **Edigsa**, etc. Une tendance forte parmi les chanteurs préfère les maisons de disques en dehors du Pays Basque à cause de leurs avantages techniques et de promotion. Le fait est que le Pays Basque n'a pas encore sa propre production des disques assurée.

Les Festivals. Un autre pilier de la chanson moderne ce sont les Fes-

tivals. Festivals qui ont eu lieu dans chacun des villes et villages de la géographie basque, dans les conditions les plus variées, et pour des raisons multiples: fêtes, semaines culturelles, pro-ikastola, pour prisonniers politiques... Les Festivals ont représenté un des facteurs les plus importants de la popularisation de la chanson. Mais ce déplacement permanent exigé par le public aux chanteurs a empêché leur professionnalisation et un authentique renouvellement.

La radio. On ne peut nier l'apport important de la radio dans ce «boom» de la chanson moderne basque. Ce sont surtout les «Herri Irratia» au Radios Populaires, de même que Radio Segura eta Radio Arrate, fondées vers 1960, qui ont excellé dans ce travail.